

De invloed van de psychologische afstand van vier
aanslagen op de manier waarop er op die aanslagen
gereageerd wordt

Effects of the psychological distance of terrorist attacks on responses
to those terrorist attacks

Sebastiaan Goorkate

4145968

sebastiaan.goorkate@student.ru.nl

06-24403109

Bachelorscriptie

Drs. Liza van Lent

30-01-2017

Samenvatting

Aan de hand van de Construal Level Theory van Trope en Liberman (2010) is er gekeken naar reacties op aanslagen van Islamitische Staat. Door middel van een corpusonderzoek is onderzocht in hoeverre er een relatie is tussen de psychologische afstand van een aanslag en de manier waarin er in Nederlandse tweets sprake is van angst, woede en geïntensiveerd taalgebruik. Er is nog maar enkele keren onderzoek gedaan naar de aannames van CLT aan de hand van bestaande data, het huidige onderzoek is een uitbreiding daarop. Om het corpus te vormen zijn 4000 Nederlandstalige tweets gecodeerd op de variabelen angst, woede en intensiteit van de tweet. De helft van deze tweets had betrekking op aanslagen die dichtbij gepleegd waren (Brussel en Parijs), de andere helft had betrekking op aanslagen die ver weg gepleegd waren (Beiroet en Bagdad). Er moet een kanttekening geplaatst worden bij de resultaten van het huidige onderzoek, de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid was namelijk in geen geval adequaat. Er is een significant verband gevonden tussen de afstand van een aanslag en de mate waarin er angst voorkomt in reacties op die aanslag. Dit significante verband is niet gevonden voor woede en de intensiteit van de tweets. De resultaten bij angst stroken met de bevindingen uit eerder, vergelijkbaar onderzoek. Alhoewel angst voor terrorisme veel in het nieuws is, was het percentage tweets dat angst bevatte opvallend laag. Het huidige onderzoek laat zien dat het mogelijk is om enkele aannames van CLT te onderzoeken aan de hand van twitterberichten.

Na de aanslagen in Parijs op 13 november 2016 werd er op sociale media vanuit de hele wereld verslagen en vol medeleven gereageerd. Hetzelfde kan niet worden gezegd over de aanslagen in Beiroet een dag eerder (NOS, 2015). Op onder meer Facebook en Twitter merkten velen op dat er sprake leek te zijn van een selectieve verontwaardiging, beide aanslagen werden immers gepleegd door Islamitische Staat en eisten tientallen levens. Menigeen vroeg zich af of mensenlevens in Beiroet minder waard zijn dan mensenlevens in Parijs. Dit onderzoek kijkt naar de verschillen tussen reacties op aanslagen die dichtbij hebben plaatsgevonden en aanslagen die ver weg hebben plaatsgevonden. Om erachter te komen of er daadwerkelijk sprake is van verschillende reacties, kijkt dit onderzoek naar Nederlandse reacties op bovengenoemde aanslagen en twee andere, vergelijkbare aanslagen. Van de twee andere aanslagen is er één gepleegd in Europa (Brussel), de andere vond plaats in het Midden-Oosten (Bagdad). De aanslagen in Brussel en Parijs worden beschouwd als aanslagen die dichtbij gepleegd zijn, de aanslagen in Bagdad en Beiroet vormen samen de aanslagen die ver weg plaats hebben gevonden. Om de reacties op deze aanslagen in kaart te brengen gebruikt dit onderzoek Nederlandse tweets. Aan de hand van de Construal Level Theory (CLT) van Trope en Liberman (2010) zal dan gekeken worden of er een relatie is tussen de (psychologische) afstand van een aanslag en de reacties op die aanslag. In dit onderzoek zal specifiek worden gekeken naar woede, angst en de intensiteit van de reacties. Er wordt gekeken naar woede en angst omdat het aannemelijk is dat terroristische aanslagen voornamelijk deze twee emoties oproepen. De intensiteit van de reacties wordt bekeken omdat er op basis van CLT verwacht kan worden dat er een verband bestaat tussen de afstand van een aanslag en de intensiteit van de reacties hierop. CLT en Twitter zijn beide veel gebruikt in wetenschappelijk onderzoek, er is echter nog weinig onderzoek gedaan naar CLT in combinatie met empirische data. Dergelijk onderzoek zou autoriteiten in de toekomst kunnen helpen met het waken over de publieke opinie rond gevoelige vraagstukken en ze de mogelijkheid geven om hierop in te spelen. Het resultaat van dit onderzoek zou tevens een wetenschappelijke verklaring kunnen geven voor de verschillen in reacties op verschillende aanslagen, een verklaring die ogenschijnlijk gewenst is.

De mens is in staat om in gedachten zichzelf, het hier en het nu te overstijgen. De Construal Level Theory tracht deze abstracte mentale representaties in een kader te plaatsen (Liberman & Trope, 2008). CLT is gebaseerd op construals, in het Nederlands het beste vertaald als interpretaties, en psychologische afstand. Een construal is een persoonlijke interpretatie van een stimulus, bijvoorbeeld een object, een mens of een gebeurtenis

(Liberman & Trope, 2010). Er wordt in CLT onderscheid gemaakt tussen ‘high-level construals’ en ‘low-level construals’. De construals op het ‘high-level’ zijn abstracte interpretaties. Deze construals bevatten weinig details en creëren een algemeen beeld bij de stimulus. ‘Low-level construals’ zijn specifiek en bevatten meer details. De psychologische afstand hangt samen met het niveau van de construal. Wanneer de psychologische afstand groter is, zal de construal abstracter zijn en dus ‘high-level’. Andersom geldt hetzelfde: wanneer de psychologische afstand kleiner is, zal de construal specifiek zijn en meer details bevatten. Soderberg, Callahan, Kochersberger, Amit en Ledgerwood (2015) concluderen na een meta-analyse dat psychologische afstand een effect heeft op de abstractheid van een construal. Dit kan worden verduidelijkt aan de hand van een stimulus, bijvoorbeeld een voetbalwedstrijd. Een ‘high-level construal’ van een voetbalwedstrijd zou de gebeurtenis kunnen beschrijven als ‘sporten’ of ‘entertainment’. Wanneer hier een ‘low-level construal’ bij gecreëerd wordt, zal de nadruk op de details liggen. Details zouden in dit geval de shirtkleuren van de teams kunnen zijn, maar ook het stadion of het publiek bij de wedstrijd.

Psychologische afstand heeft betrekking op een gebeurtenis, object of persoon (stimulus) en hoe ver de stimulus van een persoon af staat. Psychologische afstand kan worden onderverdeeld in vier dimensies: ruimtelijke afstand, sociale afstand, temporele afstand (tijd) en hypothetische afstand. Het referentiepunt van deze afstanden is het persoonlijke ‘hier en nu’. Onderzoek van Bar-Anan, Liberman, Trope en Algom (2007) ondersteunt de aanname dat de dimensies van psychologische afstand samenhangend zijn. Ze ontdekten dat ruimtelijke afstand correleert met de temporele afstand, de sociale afstand en de hypothetische afstand. In het huidige onderzoek wordt niet naar alle dimensies van psychologische afstand gekeken. Alhoewel in het vervolg van het huidige onderzoek de term psychologische afstand gebruikt wordt, gaat het voornamelijk over ruimtelijke afstand (en in mindere mate tevens over sociale afstand). De term psychologische afstand zal gebruikt worden omdat onderzoek van Bar-Anan et al. (2007) heeft aangetoond dat de dimensies van psychologische afstand met elkaar samenhangen. De vier dimensies van psychologische afstand vertonen bovendien overlap, daarom zal elke dimensie hieronder besproken worden.

De dimensie die in het huidige onderzoek het duidelijkst te onderscheiden is, is de ruimtelijke afstand. De ruimtelijke afstand is de geografische afstand tot de gebeurtenis en is exact meetbaar. Een gebeurtenis die ver weg plaatsvindt, zoals een aardbeving, zal een ‘high-level construal’ hebben. Eenzelfde soort gebeurtenis die dichtbij plaatsvindt, bijvoorbeeld een grote brand, zal tot een gedetailleerdere en dus ‘low-level construal’ leiden. Fujita,

Henderson, Eng, Trope en Liberman (2006) ontdekten dat sociale gebeurtenissen op een grote ruimtelijke afstand abstracter en globaler worden beschreven (high-level construal) dan sociale gebeurtenissen op een kleine ruimtelijke afstand. De sociale gebeurtenis die de participanten in het onderzoek van Fujita et al. (2006) moesten beschrijven was het helpen verhuizen van een vriend naar een appartement in de buurt of naar een appartement op duizenden kilometers afstand.

De sociale afstand heeft betrekking op hoe toepasbaar bepaalde aspecten van de stimulus zijn op de persoon. In het kort kan deze dimensie uitgelegd worden als ‘wij’ versus ‘zij’. Liviatan, Trope en Liberman (2008) ontdekten dat er sprake was van ‘low-level construals’ wanneer deelnemers soortgelijke mensen moesten beschrijven. De sociale afstand van ‘wij’ is laag en zal dus samenhangen met een ‘low-level construal’, anderzijds zal ‘zij’ een hogere sociale afstand hebben en dus een ‘high-level construal’. In mei 2016 pleegde Islamitische Staat een aanslag op voetbalfans van Real Madrid in Irak (NOS, 2016). Volgens CLT zou het zo kunnen zijn dat Europeanen een ander beeld hebben bij deze aanslag dan bij andere aanslagen in het Midden-Oosten. Voor Europeanen is een voetbalwedstrijd kijken in een café iets dat in hun groep ook voorkomt, de sociale afstand tot de slachtoffers is dus kleiner. Het is hierdoor aannemelijk dat een grotere groep Europeanen het gevoel heeft dat de slachtoffers bij ‘ons’ horen, in tegenstelling tot slachtoffers van andere aanslagen in het Midden-Oosten. De psychologische afstand hangt hier samen met het niveau van de construal, die in dit geval ‘low-level’ zal zijn.

De laatste twee dimensies van psychologische afstand zijn de temporele afstand en de hypothetische afstand. Deze dimensies worden in het huidige onderzoek niet meegenomen, maar omdat de dimensies van psychologische afstand samenhangend zijn (Bar-Anan et al., 2007) worden ze kort besproken. De temporele afstand is de afstand van het moment waarop de stimulus plaatsvindt tot het nu en is, net als de ruimtelijke afstand, exact meetbaar. Dit kan gaan over een gebeurtenis die over een week plaatsvindt, maar ook over een gebeurtenis die jaren of zelfs eeuwen geleden heeft plaatsgevonden. Situaties die verder van het heden plaatsvinden krijgen een ‘high-level construal’ (Liberman & Trope, 1998). De hypothetische afstand is de waarschijnlijkheid van de gebeurtenis. Deze dimensie heeft betrekking op gebeurtenissen die (nog) niet hebben plaatsgevonden en dus speculatief zijn. Wakslak, Trope, Liberman en Alony (2006) concluderen dat hypothetische gebeurtenissen met een lage waarschijnlijkheid (en dus een hoge hypothetische afstand) abstracter worden beschreven (high-level construal) dan wanneer ze een hoge waarschijnlijkheid hebben.

Meerdere onderzoeken hebben resultaten opgeleverd die de aannames van CLT ondersteunen. Zo laten Stephan, Liberman en Trope (2011) zien dat er niet alleen een effect is van de psychologische afstand op het niveau van de construal, maar dat andersom hetzelfde geldt. In hun onderzoek concluderen ze dat de abstractheid (en dus het niveau) van een construal van een persoon een effect heeft op de (perceptie van) sociale afstand. Onderzoek door McCrea, Liberman, Trope en Sherman (2008) toont aan dat het niveau van een construal invloed heeft op de perceptie van temporele afstand. Abstract vormgegeven construals werden door de respondenten gezien als temporeel verder weg. Voortbordurend op dit onderzoek ontdekten Wakslak en Trope (2009) dat het niveau van een construal ook invloed heeft op de hypothetische afstand. In hun onderzoek kwam naar voren dat abstract vormgegeven construals (high-level) leiden tot een lagere waarschijnlijkheidsinschatting (grote hypothetische afstand).

Er zijn enkele onderzoeken gedaan naar de relatie tussen psychologische afstand en emoties. Van Boven, Kane, McGraw en Dale (2010) hebben aangetoond dat er een relatie bestaat tussen de intensiteit van emoties en de ervaring van psychologische afstand. Ze ontdekten dat een hogere mate van emotionele intensiteit gepaard gaat met een perceptie van kleinere psychologische afstand. Een onderzoek dat vergelijkbaar is met het huidige onderzoek is gedaan door Van Lent, Sungur, Kunneman en Das (2016). Ze hebben onderzocht of er een relatie is tussen angst voor Ebola en de psychologische afstand van Ebola. Ze deden dit op basis van Nederlandse tweets. Het onderzoek van Van Lent et al. (2016) wees uit dat de ‘angst voor zichzelf’ bij mensen hoger werd naarmate de epidemie fysiek dichterbij kwam. ‘Angst voor anderen’ werd vooral beïnvloed door de sociale afstand tot de besmette slachtoffers. De resultaten van Van Lent et al. (2016) scheppen de verwachting dat er vaker sprake zal zijn van angst bij de aanslagen met een kleinere psychologische afstand. Over de relatie tussen psychologische afstand en de sterkte van emoties stellen Trope en Liberman (2010, p. 456) het volgende: “It is commonly assumed that psychological distance from an object diminishes the intensity of affective responses to that object.” Deze aanname van CLT scheidt de verwachting dat er in de reacties op aanslagen dichtbij vaker sprake zal zijn van geïntensiveerd taalgebruik. In combinatie met de bevindingen van Van Boven et al. (2010) kan gesteld worden dat het waarschijnlijk is dat emotionele intensiteit in twee richtingen gekoppeld is aan psychologische afstand. Het huidige onderzoek tracht empirisch bewijs te vinden voor de aanname van Trope en Liberman (2010), daar dit nog niet eerder op een dergelijke manier onderzocht is. De resultaten van het

huidige onderzoek zouden bovendien de bevindingen van Van Lent et al. (2016) kunnen ondersteunen, als blijkt dat er vaker sprake is van angst in reacties op aanslagen die dichtbij hebben plaatsgevonden.

Twitter is eerder gebruikt om real time gebeurtenissen te monitoren. Zo heeft Mair (2016) gekeken naar de tweets van al-Shabaab tijdens de enkele uren durende aanval op een winkelcentrum in Nairobi. Zijn conclusie was dat al-Shabaab vooral twitterde om zelf invloed te hebben op de vertelling van de gijzeling die plaatsvond. Pak en Paroubek (2010) hebben een corpus opgesteld dat bestaat uit berichten op Twitter alvorens ze een sentimentanalyse deden. Ze concludeerden dat Twitter zeer geschikt was als bron van een corpus. Het onderzoek van Chew en Eysenbach (2010) laat zien dat tweets gebruikt kunnen worden voor een real time inhoudsanalyse. Ze hebben gekeken naar het verloop van de Influenza A-pandemie in 2009 en de ontwikkeling van de publieke opinie rond deze uitbraak. Ze stellen dat het mogelijk is om real time inhouds- en sentimentanalyses uit te voeren aan de hand van tweets. Een praktische toepassing die zij voor deze analyses aandragen is dat autoriteiten op deze manier inzicht kunnen krijgen in zorgen die spelen in de samenleving.

Ferraro (1995, p. 4) definieert angst als “an emotional response of dread or anxiety to crime or symbols that a person associates with crime.” Het huidige onderzoek hanteert de definitie van Ferraro, waarbij vermeld moet worden dat *criminaliteit* in deze definitie is vervangen door *terroristische aanslagen*. Van Lent et al. (2016) maken in hun onderzoek naar angst voor Ebola onderscheid tussen ‘angst voor zichzelf’ en ‘angst voor anderen’. Deze tweedeling zal in dit onderzoek niet aan worden gehouden. Het is wel van belang om te vermelden dat ‘angst voor anderen’ in dit onderzoek wel wordt gezien als angst. Videbeck (2013) omschrijft woede als een sterke emotionele reactie richting een waargenomen provocatie, pijn of dreiging. Dit is één van de vele definities van woede die door wetenschappers zijn gemaakt. In dit onderzoek zal woede worden gedefinieerd als een sterke emotionele reactie gericht tegen één of meerdere personen. De definitie van Videbeck (2013) zal licht aangepast worden. Meerdere redenen liggen ten grondslag aan de keuze voor de emoties angst en woede. Ten eerste wordt er gekeken naar angst om te onderzoeken of de bevindingen van het huidige onderzoek stroken met de resultaten van Van Lent et al. (2016). Vanuit dit oogpunt kan gesteld worden dat er getracht wordt de reeds bestaande bevindingen op dit gebied te ondersteunen. Er wordt gekeken naar woede omdat het aannemelijk is dat terroristische aanslagen deze emotie oproepen. Woede wordt in het huidige onderzoek bovendien afgebakend als een sterke emotionele reactie, de aanname van Trope en Liberman

(2010) dat een kleinere psychologische afstand de intensiteit van emoties versterkt wordt dus ook getoetst.

Om de intensiteit van de reacties te bepalen, zal er gekeken worden naar zogenaamde intensiveerders. Renkema, Van den Bergh, Janssen, Bertens en Damen (1997) hebben een schema ontwikkeld om geïntensiveerd taalgebruik te analyseren. In hun analyseschema definiëren Renkema et al. (1997, p. 497) een intensiveerder als “een formulering die vervangen *kán* worden door een afgezwakte variant.” Ze maken onderscheid tussen drie soorten intensiveerders, namelijk lexicale intensiveerders, semantische intensiveerders en stilistische intensiveerders. Lexicale intensiveerders zijn woorden die kunnen worden weggelaten, zoals ‘zeer’, ‘erg’ of ‘heel’. Semantische intensiveerders zijn woorden die kunnen worden vervangen door woorden met een meer algemene betekenis, zoals het woord ‘schitterend’ dat vervangen kan worden door ‘mooi’. Stilistische intensiveerders zijn stijlfiguren. Renkema et al. (1997) geven als voorbeeld dat de uitspraak *het onderspit delven* een stijlfiguur is die vervangen kan worden door *verliezen*. Een uitspraak als hierboven wordt in de context van dit onderzoek niet per se gezien als een intensiveerder, daarom zal er in dit onderzoek niet worden gekeken of er sprake is van stijlfiguren in tweets. Voortbordurend op onder andere het analyseschema van Renkema et al. (1997) onderscheiden Van Mulken en Schellens (2012) typografie ook als een vorm van taalintensiteit. Van Mulken en Schellens (2012, p. 29) hebben de definitie van Renkema et al. (1997) verder uitgewerkt: “een element in een uiting is een intensivering wanneer het element kan worden weggelaten of vervangen met als resultaat: een grammaticaal correcte zin die in de context relevant is én een minder krachtige evaluatie tot uitdrukking brengt.” Deze uitgebreide definitie is de definitie van taalintensivering die in het huidige onderzoek gehanteerd zal worden.

Het huidige onderzoek tracht aan de hand van twitterberichten resultaten te vinden voor enkele aannames van CLT. In het huidige onderzoek zal er aan de hand van de construal-level theory gekeken worden naar de relatie tussen de psychologische afstand van aanslagen van Islamitische Staat en de manier waarop in Nederlandse tweets op die aanslagen wordt gereageerd. Er wordt in dit onderzoek specifiek gekeken naar *angst* en *woede* in deze Nederlandse tweets. Tevens wordt er gekeken naar de *intensiteit van de tweets*. De onderzoeksvraag luidt als volgt:

In hoeverre is er een relatie tussen de psychologische afstand van een aanslag en de manier waarin er in Nederlandse tweets sprake is van angst, woede en geïntensiveerd taalgebruik?

Methode

Materiaal

Er is gekeken naar reacties op vier recente aanslagen van Islamitische Staat. Twee van deze aanslagen hadden een kleinere psychologische afstand, namelijk de aanslagen in Brussel op 22 maart 2016 en in Parijs op 13 november 2015. De andere twee aanslagen hadden een grotere psychologische afstand: de aanslagen in Bagdad op 3 juli 2016 en Beiroet op 12 november 2015. Een corpus van 4000 tweets is samengesteld aan de hand van Twiqs (<http://www.twiqs.nl>), een website die het mogelijk maakt om te zoeken in Nederlandstalige tweets. Tot 1 januari 2017 heeft de zoekmachine van Twiqs meer dan 3.2 miljard Nederlandstalige tweets verzameld. De trefwoorden die gebruikt zijn om de tweets te verzamelen waren de steden waarin de aanslagen zijn gepleegd. Wanneer er op Twiqs naar een woord gezocht wordt, worden niet alleen alle tweets met daarin dit woord als resultaat gegeven, maar ook alle tweets waarin het zoekwoord als hashtag wordt gebruikt. Er is bij elke aanslag gezocht naar tweets die geplaatst zijn vanaf de dag van de aanslag tot een week later. De verzamelde tweets bij Bagdad zijn geplaatst in de periode van 3 juli 2016 tot en met 9 juli 2016. De tweets bij Beiroet zijn geplaatst in de periode van 12 november 2015 tot en met 18 november 2015. Bij Brussel is er gezocht naar tweets die geplaatst zijn in de periode van 22 maart 2016 tot en met 28 maart 2016. De tweets bij Parijs zijn geplaatst in de periode van 13 november 2015 tot en met 19 november 2015. Er waren verschillen tussen het aantal tweets dat Twiqs per aanslag heeft verzameld. Bij Bagdad (5167) en Beiroet (2756) werden er minder tweets gevonden dan bij Brussel (181462) en Parijs (253054). De steekproeftrekking voor het corpus is door *simple random sampling* tot stand gekomen. Bij elke aanslag zijn er willekeurig 1000 tweets gekozen uit de tweets die Twiqs verzameld heeft.

Meerdere redenen liggen ten grondslag aan de keuze voor bovengenoemde aanslagen. Ten eerste kan Twiqs momenteel niet zoeken in tweets die geplaatst zijn voor december 2010. Ten tweede is het van belang dat de aanslagen vergelijkbaar zijn. De gekozen aanslagen zijn in zoverre vergelijkbaar dat ze allemaal gepleegd zijn door Islamitische Staat en minimaal tientallen levens hebben geëist. De gekozen aanslagen zijn bovendien niet gericht op specifieke personen, maar lijken als doel te hebben gehad zoveel mogelijk willekeurig gekozen slachtoffers te maken.

Procedure

Voor elke aanslag is een corpus bestaande uit 1000 tweets opgesteld. Deze 1000 tweets zijn door vijf verschillende codeurs gecodeerd. Het definitieve corpus bestond uit vier samengevoegde corpora van 1000 tweets, het uiteindelijke aantal gecodeerde tweets is hierdoor uitgekomen op 4000. Elke codeur heeft 1000 tweets gecodeerd. Dit heeft uiteindelijk 1000 tweets opgeleverd die dubbel gecodeerd zijn, deze zijn gebruikt om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te berekenen. De tweets zijn gecodeerd op de variabelen *angst*, *woede* en *intensiteit van de tweet*.

De variabele ‘angst’ was een nominale variabele, er is alleen gekeken of er sprake was van angst in de tweet of niet. Wanneer er angst aanwezig was in een tweet kreeg deze de code ‘1’, wanneer dit niet het geval was een ‘2’. De definitie van angst die in het huidige onderzoek is aangehouden is een aangepaste versie van de definitie van Ferraro (1995). De uiteindelijke definitie van angst die gehanteerd is luidt als volgt: “an emotional response of dread or anxiety to terrorist attacks or symbols that a person associates with terrorist attacks.” Indicatoren voor de aanwezigheid van angst in een tweet waren trefwoorden zoals ‘bang’ of ‘eng’, maar ook emoticons konden op angst duiden. In sommige tweets was er expliciet sprake van angst, maar dit was niet altijd het geval. Er is door de codeurs geoefend met coderen om de tweets waarin impliciet angst aanwezig was te herkennen. Ondanks dat er geoefend was, was de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor de variabele angst matig: $\kappa = .23$, $p < .001$. De discrepanties tussen de codeurs zijn nogmaals bekeken en heroverwogen. Een voorbeeld van een tweet waarbij er geen overeenstemming was tussen de codeurs kan dit ophelderen: “Wij zouden dus eigenlijk vrijdag vliegen vanaf Brussel... Weet niet of dat nog kan.. Of verstandig is.” Deze tweet is, net als alle andere tweets waarbij er geen overeenstemming was tussen de codeurs, nogmaals bekeken en beoordeeld aan de hand van de eerder genoemde criteria. De uiteindelijke codering van deze tweet werd een ‘1’, wat betekent dat er wél sprake is van angst.

Net als de variabele ‘angst’ was ‘woede’ ook een nominale variabele. Tweets waarin sprake was van woede kregen een ‘1’, tweets waarin dit niet het geval was een ‘2’. De definitie van woede die Videbeck (2013) geeft is voor het huidige onderzoek aangepast, dit heeft de volgende definitie opgeleverd: “a strong uncomfortable or volatile emotional response to terrorist attacks or symbols that a person associates with terrorist attacks.” Trefwoorden die konden duiden op woede waren woorden als ‘boos’ en scheldwoorden, maar ook emoticons. Er is alleen gekeken naar woede, dus niet naar minder sterke afkeurende

emoties zoals frustratie. De aanwezigheid van woede was niet bij elke tweet onbetwistbaar, dit valt ook terug te zien in de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor de variabele woede was redelijk: $\kappa = .54, p < .001$. De volgende tweet is een voorbeeld van een tweet waarbij er geen overeenstemming was tussen de codeurs: “Explosies in vertrekhal #Brussel Zaventem. Ongeluk of weer aanslag uit naam #islam? Indien laatste: met wortel en tak uitroeien. kutgeloof.” De auteur van de tweet is duidelijk boos, maar het valt te betwisten of deze woede alleen tegen de aanslagplegers gericht is. Na heroverweging heeft deze tweet een ‘1’ gekregen, wat betekent dat er sprake was van woede. De reden hiervoor is dat nu bekend is dat de aanslag gepleegd is door Islamitische Staat, de woede is daarom ook tegen IS gericht.

De definitie van taalintensivering die het huidige onderzoek heeft gehanteerd is de omschrijving van Van Mulken en Schellens (2012, p. 29): “een element in een uiting is een intensivering wanneer het element kan worden weggelaten of vervangen met als resultaat: een grammaticaal correcte zin die in de context relevant is én een minder krachtige evaluatie tot uitdrukking brengt.” Er is door de codeurs afgesproken dat iets alleen als een intensieverder beoordeeld kon worden wanneer er ook een concrete afgezwakte variant geformuleerd kon worden. Behalve de twee soorten intensiveerders van Renkema et al. (1997), lexicale en semantische intensiveerders, is typografie (Van Mulken & Schellens, 2012) in dit onderzoek ook beschouwd als een vorm van taalintensivering. De mogelijkheden tot opmaak in tweets zijn beperkt, daarom kon typografie als een vorm van taalintensivering zich op drie manieren voordoen. De eerste manier waarop dat mogelijk was, was door het gebruik van hoofdletters. Wanneer er in de te coderen tweet sprake was van één of meerdere woorden in hoofdletters, werd dit beschouwd als één intensieverder. Het gebruik van uitroeptekens is ook beschouwd als geïntensiveerd taalgebruik, waarbij er geen onderscheid werd gemaakt tussen één en meerdere uitroeptekens. De laatste manier waarop typografie zich kon voordoen als een vorm van taalintensivering was door het gebruik van emoticons. Er is hierbij geen onderscheid gemaakt tussen één of meerdere emoticons. ‘Intensiteit van de tweet’ is een ordinale variabele en is opgedeeld in drie categorieën: 1 (geen intensieverder), 2 (één intensieverder) en 3 (meerdere intensiveerders). De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor de variabele taalintensiteit was matig: $\kappa = .35, p < .001$. De tweets waarbij er geen overeenstemming was tussen de codeurs zijn nogmaals bekeken en heroverwogen. Aan de hand van de eerder genoemde criteria is er daarna een definitieve codering toegekend. De volgende tweet is een voorbeeld van een tweet waarbij er geen overeenstemming was tussen de codeurs: “Wat de

overlevenden van Parijs hebben meegemaakt, is met niets te vergelijken.” Eén codeur beoordeelde deze tweet als ‘niet geïntensiveerd’ (1), de andere als ‘licht geïntensiveerd’ (2). Het laatste gedeelte van de zin kan wel degelijk afgezwakt worden, daarom is deze tweet gecodeerd als een ‘2’.

De inadequate Kappa's kunnen veroorzaakt zijn door de geringe tijd die er was om te coderen. Alle codeurs zijn twee keer bij elkaar gekomen om de variabelen af te bakenen, er was geen tijd om vaker af te spreken en dus te oefenen. De gekozen variabelen zijn bovendien aan interpretatie onderhevig, een duidelijkere afbakening van de begrippen had dit kunnen verhelpen.

Statistische toetsing

Om eventuele relaties tussen de afstand van een aanslag en de woede en angst in reacties daarop te meten is een chi-kwadraattoets uitgevoerd. Hetzelfde is gedaan om te kijken naar een eventuele relatie tussen de afstand van een aanslag en de intensiteit van reacties op die aanslag.

Resultaten

Uit de χ^2 -toets tussen Afstand van de aanslag en Angst bleek een verband te bestaan ($\chi^2 (1) = 8.43, p = .004$) (Tabel 1). In reacties op aanslagen dichtbij bleek er relatief vaker sprake te zijn van angst dan bij aanslagen ver weg. In de reacties op aanslagen dichtbij was er 37 keer sprake van angst (1.9%), bij de reacties op aanslagen ver weg was dit 16 keer het geval (0.8%).

Tabel 1. De afstand van een aanslag en het aantal keren dat er in een reactie sprake was van angst, tussen haakjes staan de standardized residuals

	Afstand aanslag	
	Dichtbij	Ver weg
	N = 2000	N = 2000
Angst	N (SR)	N (SR)
Ja	37 (2.0)	16 (-2.0)
Nee	1963 (-0.2)	1984 (0.2)

Uit de χ^2 -toets tussen Afstand van de aanslag en Woede bleek geen verband te bestaan ($\chi^2 (1) = .479, p = .489$) (Tabel 2). In de reacties op aanslagen dichtbij was er 56 keer sprake van woede (2.8%), bij de reacties op aanslagen ver weg was dit 49 keer het geval (2.5%).

Tabel 2. De afstand van een aanslag en het aantal keren dat er in een reactie sprake was van woede, tussen haakjes staan de standardized residuals

	Afstand aanslag	
	Dichtbij	Ver weg
	N = 2000	N = 2000
Woede	N (SR)	N (SR)
Ja	56 (0.5)	49 (-0.5)
Nee	1944 (-0.1)	1951 (0.1)

Uit de χ^2 -toets tussen Afstand van de aanslag en Intensiteit van de reactie bleek geen verband te bestaan ($\chi^2 (2) = 3.72, p = .156$) (Tabel 3). De reacties op aanslagen dichtbij waren 347 keer licht geïntensiveerd (17.4%) en 159 keer zwaar geïntensiveerd (8%). De reacties op aanslagen ver weg waren 331 keer licht geïntensiveerd (16.6%) en 131 keer zwaar geïntensiveerd (6.6%).

Tabel 3. De afstand van een aanslag en het aantal keren dat een reactie niet geïntensiveerd was, licht geïntensiveerd was en zwaar geïntensiveerd was, tussen haakjes staan de standardized residuals

	Afstand aanslag	
	Dichtbij	Ver weg
	N = 2000	N = 2000
Intensiteit	N (SR)	N (SR)
Niet geïntensiveerd	1494 (-0.6)	1538 (0.6)
Licht geïntensiveerd	347 (0.4)	331 (-0.4)
Zwaar geïntensiveerd	159 (1.2)	131 (-1.2)

Conclusie en discussie

Dit onderzoek heeft gekeken naar de verschillen tussen Nederlandse reacties op Twitter op aanslagen die dichtbij en verder weg plaats hebben gevonden. Er is specifiek gekeken naar de aanwezigheid van woede en angst in reacties. Behalve deze twee emoties is er ook gekeken naar de intensiteit van de reacties. De onderzoeksvraag in dit onderzoek luidde als volgt:

In hoeverre is er een relatie tussen de psychologische afstand van een aanslag en de manier waarin er in Nederlandse tweets sprake is van angst, woede en geïntensiveerd taalgebruik?

Uit de statistische toetsen is gebleken dat er een significant verband bestaat tussen de afstand van een aanslag en de mate waarin er angst voorkomt in reacties op die aanslag. In reacties op aanslagen dichtbij bleek er vaker sprake te zijn van angst dan in de reacties op de aanslagen verder weg. Er bleek geen significant verband te zijn tussen de afstand van een aanslag en de

mate waarin er sprake was van woede in reacties op die aanslag. Tussen de afstand van een aanslag en de intensiteit van de reacties daarop bleek geen significant verband te bestaan.

Het resultaat van dit onderzoek klopt met de verwachting die het onderzoek van Van Lent et al. (2016) heeft geschept, namelijk dat er vaker sprake is van angst in reacties op aanslagen dichtbij dan in reacties op aanslagen met een grotere psychologische afstand. Omdat de onderzoeken vergelijkbaar zijn qua opzet, kan tot nu toe bevestigd worden dat angst voor een gevaarlijke gebeurtenis, zoals ebola of een aanslag, groter wordt naarmate deze gebeurtenissen een kleinere psychologische afstand hebben. Dit bevestigt ook een aanname van CLT, namelijk dat een kleinere psychologische afstand samenhangt met een intensere emotionele reactie. Eén van de mogelijke verklaringen voor deze bevindingen die Van Lent et al. (2016) geven is dat mensen zich beter in kunnen leven in de situatie van mensen met een kleinere psychologische (sociale) afstand. Alhoewel er significant vaker sprake was van angst in reacties op aanslagen dichtbij dan in reacties op aanslagen ver weg, was het aantal keren dat er sprake was van angst in reacties erg laag. In de reacties op aanslagen dichtbij was er maar in 1.9% van de reacties sprake van angst. Het viel tijdens het coderen op dat maar weinig van de tweets reacties waren op de aanslagen, wanneer er alleen naar de reacties op de aanslagen was gekeken was dit percentage waarschijnlijk hoger geweest. Het lage percentage tweets waarin er sprake was van angst kan ook betekenen dat mensen minder bang zijn voor aanslagen dan verwacht. Dit zou autoriteiten een beter beeld kunnen geven van de zorgen die spelen in de samenleving. Angst voor terrorisme is een onderwerp dat bijna dagelijks in het nieuws is, de resultaten van het huidige onderzoek zouden aan kunnen tonen dat dit niet terecht hoeft te zijn.

Er is geen eerder onderzoek gedaan naar de relatie tussen psychologische afstand en woede, waar dat wel het geval is bij angst. Dat er geen significant verband bleek te bestaan tussen de afstand van een aanslag en de aanwezigheid van woede in reacties daarop kan meerdere redenen hebben. Alhoewel woede in reacties op aanslagen dichtbij enkele keren vaker voorkwam dan in reacties op aanslagen ver weg, was het percentage tweets waarin sprake was van woede nog steeds erg laag: 2.8%. Dit lage percentage kan betekenen dat woede niet de eerste emotie is die door aanslagen wordt opgeroepen. Tijdens het coderen viel het op dat er veel tweets waren waarin sprake was van ongeloof en verdriet. Omdat Twitter het aantal tekens per tweet beperkt heeft tot 140, worden gebruikers gedwongen keuzes te maken in wat ze willen zeggen. Wanneer emoties als ongeloof en verdriet meer aanwezig zijn dan woede, is het aannemelijk dat deze emoties worden geuit in plaats van woede. Het corpus

bevatte bovendien veel tweets waarin geen sprake was van echte woede, maar waar er wel duidelijk sprake was van frustratie of afkeuring. Bij een bredere definitie van woede zouden deze reacties wel gezien worden als tweets waarin er sprake was van woede. Er is bewust gekozen om alleen naar woede te kijken, om zo de aanname van Trope en Liberman (2010) dat een kleinere psychologische afstand gepaard gaat met sterkere emoties te toetsen. De matige interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voor woede kan er ook op duiden dat deze emotie lastig te herkennen is. Het is ook mogelijk dat de grens tussen woede en mildere vormen van boosheid niet goed genoeg afgebakend was. Wanneer er in het huidige onderzoek was gekeken naar andere emoties in plaats van woede, waren de resultaten wellicht anders geweest. In toekomstig onderzoek kan er in plaats van woede gekeken worden naar boosheid of frustratie, maar ook naar andere emoties als verdriet en ongeloof. Het is dan belangrijk om deze emoties duidelijk af te bakenen, dit zou namelijk voor een hogere interbeoordelaarsbetrouwbaarheid kunnen zorgen. Wanneer er naar boosheid wordt gekeken, is het een optie om ook de sterkte van deze emotie te onderzoeken.

Tegen de verwachting in bleek er geen significant verband te bestaan tussen de psychologische afstand van een aanslag en de intensiteit van de reacties op die aanslag. Dit kan meerdere oorzaken hebben. Ten eerste kan het liggen aan de ernst en omvang van de aanslagen. Gebeurtenissen van deze omvang wekken sterke emotionele reacties op, de psychologische afstand tot de gebeurtenis zou hierdoor minder invloed kunnen hebben op de intensiteit van de reacties. Dit sluit aan op het volgende punt, namelijk dat er maar drie categorieën waren waarin een reactie ingedeeld kon worden. Wanneer er twee intensiveerders aanwezig waren in een tweet, werd deze gecategoriseerd als ‘zwaar geïntensiveerd’. Het maakte dus niet uit of er twee of meerdere intensiveerders aanwezig waren, in beide gevallen kwam de reactie terecht in dezelfde categorie. Wanneer er gekeken was naar het exacte aantal intensiveerders, had dit misschien andere resultaten opgeleverd. Van Boven et al. (2010) ontdekten dat hogere emotionele intensiteit gepaard gaat met een perceptie van kleinere psychologische afstand. Het zou interessant kunnen zijn om deze bevindingen te toetsen aan de hand van reacties op Twitter. Respondenten zouden een survey in kunnen vullen waarin niet alleen gevraagd wordt naar hun emoties bij verschillende aanslagen, maar ook naar de perceptie van afstand.

De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid was in geen enkel geval adequaat. Dit zou kunnen komen door de beperkte tijd die er was om te coderen. Geïntensiveerd taalgebruik is bijvoorbeeld geen eenduidig thema, codeurs moeten duidelijke afspraken hebben gemaakt om

af te bakenen wanneer er sprake is van geïntensiveerd taalgebruik. Deze afspraken zullen ook enige oefening vergen. De ondermaatse interbeoordelaarsbetrouwbaarheid kan ook veroorzaakt zijn doordat de gekozen emoties niet altijd objectief waar te nemen waren. Bij het herkennen van angst en woede is er vaak sprake van een enigszins subjectieve interpretatie van de codeur. Door andere emoties te analyseren kan dit probleem misschien weggenomen worden.

Maar weinig van de onderzochte tweets waren reacties op de aanslagen zelf, veel tweets waren namelijk reacties op reacties. Omdat het voor de aanwezigheid van woede of angst niet uitmaakte waar deze emoties tegen gericht waren, zijn boze reacties op andere mensen ook gecodeerd als woede. Dit zou invloed kunnen hebben gehad op de resultaten van dit onderzoek. Wanneer de woede namelijk niet relevant is, had CLT dit ook niet kunnen voorspellen. Of dit veel invloed heeft gehad op de resultaten is niet duidelijk, het kan in ieder geval wel gezien worden als een beperking van het huidige onderzoek. Behalve veel reacties op reacties, waren veel van de tweets ook nieuwsberichten of links naar nieuwsberichten. Deze tweets zijn wel meegenomen in de resultaten, ondanks dat ze (zoals afgesproken) nooit angst of woede kunnen bevatten. Tevens was er afgesproken dat nieuwsberichten niet als geïntensiveerd beschouwd konden worden.

Tijdens het coderen vielen een paar dingen op. Zo was er bij de tweets over Beiroet een tweet die meerdere malen geretweet was. Omdat er in deze tweet sprake was van woede, is er misschien ten onrechte geconstateerd dat er meerdere malen sprake was van woede. Alhoewel dit onderzoek ervan uitgaat dat mensen die iets retweeten de boodschap van de originele tweet onderschrijven, zou het zo kunnen zijn dat de desbetreffende tweet geplaatst is door een invloedrijk persoon (iemand met veel volgers). Het is ook mogelijk dat de originele tweet door een sneeuwbal effect bij veel anderen terecht is gekomen. Het valt niet te zeggen of er in het corpus van Beiroet net zo vaak sprake was geweest van woede als de originele tweet niet geplaatst was. Het viel bij de tweets over Beiroet ook op dat veel mensen deze aanslag vergeleken met Parijs. Zoals in de introductie vermeld staat, waren velen verbaasd over het verschil in aandacht voor de slachtoffers van beide aanslagen. Veel tweets gingen over deze discussie in plaats van over de aanslag zelf. Dat deze discussie zo erg op gang kwam kan liggen aan het feit dat beide aanslagen binnen een dag van elkaar plaatsvonden. Omdat Parijs ook mee is genomen in het huidige onderzoek, heeft deze discussie weinig invloed gehad op de resultaten. Bij de tweets over Parijs ging het immers ook veel over deze discussie.

Wanneer er maar naar één van deze twee aanslagen was gekeken, had dit wel invloed kunnen hebben op de resultaten.

Het is mogelijk om aan de hand van reacties op Twitter enkele aannames van CLT te toetsen. Het huidige onderzoek laat zien dat er enkele verbeterpunten zijn als er in de toekomst een vergelijkbaar onderzoek gedaan wordt. Het is aan te raden om de te onderzoeken emoties nóg duidelijker af te bakenen. Dit zal waarschijnlijk resulteren in een hogere Cohen's Kappa, en zodoende een hogere betrouwbaarheid van de resultaten. Tevens wordt geadviseerd om de tweets grondiger te selecteren. Het viel op dat er zeer veel irrelevante tweets verzameld waren. Wanneer er alleen wordt gekeken naar reacties op de gebeurtenis, zouden de resultaten anders kunnen zijn. Er zal in dat geval een nieuwe variabele aan de data toegevoegd moeten worden. Hierbij zal er moeten worden gekeken naar de afzender en naar de inhoud van de tweet. De afzender zal een persoon moeten zijn, de inhoud van de tweet moet een reactie op een gebeurtenis zijn.

De aannames van CLT zouden ook op een andere manier empirisch onderzocht kunnen worden. Zo zou er bijvoorbeeld een survey-onderzoek gedaan kunnen worden. Een survey waarin de emotionele reacties van respondenten op verschillende aanslagen wordt gemeten (waaronder woede) zou een ander beeld kunnen scheppen. In dit geval zouden meerdere emoties gemeten kunnen worden aan de hand van een Likertschaal. Resultaten van dergelijk onderzoek zouden een beter beeld kunnen scheppen van de sterkte van de emoties. Een ander voordeel is dat respondenten gericht antwoord geven, zo blijft er alleen relevante data over om te onderzoeken.

Een derde manier om verwachtingen van CLT te onderzoeken is door middel van een experiment. Participanten aan een experiment zouden bijvoorbeeld nieuwsberichten over aanslagen te lezen krijgen. Deze aanslagen zouden voor de ene groep ver weg gepleegd kunnen zijn, de andere groep krijgt nieuwsberichten te lezen van aanslagen die dichtbij gepleegd zijn. Wanneer hierna een algemene enquête afgenomen wordt over de angst voor en woede over aanslagen, kunnen de antwoorden van deze groepen met elkaar vergeleken worden. Dit zou ook onderdeel kunnen zijn van een groter onderzoek met meerdere vragen, participanten zouden zo minder snel weten waar het onderzoek over gaat.

Het huidige onderzoek laat zien dat het mogelijk is om stellingen die CLT doet te onderzoeken aan de hand van twitterberichten. Zo laten de resultaten zien dat er vaker sprake is van angst wanneer een gevaarlijke gebeurtenis dichtbij plaatsvindt. Dit strookt met de

resultaten uit eerder, vergelijkbaar onderzoek. Er is geen relatie gevonden tussen de afstand van een aanslag en de intensiteit van de reacties. Een dergelijke relatie is ook niet gevonden tussen de afstand van een aanslag en de aanwezigheid van woede in reacties op die aanslag. Zoals eerder gesuggereerd kan dergelijk onderzoek autoriteiten helpen bij het waken over en het monitoren van de publieke opinie rond vergelijkbare vraagstukken. Alhoewel angst voor terroristische aanslagen een onderwerp is dat vaak in het nieuws komt, suggereren de resultaten van het huidige onderzoek dat dit niet per se terecht is. Woede lijkt ook niet de eerste emotie te zijn die terroristische aanslagen oproepen. Het wordt voor vervolgonderzoek aangeraden om de verbeterpunten van het huidige onderzoek mee te nemen. Concluderend kan er gesteld worden dat dit onderzoek een stap in de juiste richting is. Ondanks de verbeterpunten creëert het huidige onderzoek wel een beeld van de mogelijkheden die Twitter als een bron voor een corpusonderzoek biedt. Het huidige onderzoek biedt meerdere opties voor vervolgonderzoek. Dit schept de verwachting dat aannames van CLT in de toekomst vaker onderzocht kunnen worden aan de hand van bestaande data.

Literatuurlijst

- Bar-Anan, Y., Liberman, N., Trope, Y., & Algom, D. (2007). Automatic processing of psychological distance: evidence from a Stroop task. *Journal of Experimental Psychology: General*, *136*(4), 610. doi: 10.1037/0096-3445.136.4.610
- Chew, C., & Eysenbach, G. (2010). Pandemics in the age of Twitter: content analysis of Tweets during the 2009 H1N1 outbreak. *PloS one*, *5*(11), e14118. doi: 10.1371/journal.pone.0014118
- Ferraro, K. F. (1995). *Fear of crime: Interpreting victimization risk*. SUNY press.
- Fujita, K., Henderson, M. D., Eng, J., Trope, Y., & Liberman, N. (2006). Spatial distance and mental construal of social events. *Psychological Science*, *17*(4), 278-282. doi: 10.1111/j.1467-9280.2006.01698.x
- Liberman, N., & Trope, Y. (1998). The role of feasibility and desirability considerations in near and distant future decisions: A test of temporal construal theory. *Journal of personality and social psychology*, *75*(1), 5. doi: 10.1037/0022-3514.75.1.5
- Liberman, N., & Trope, Y. (2008). The psychology of transcending the here and now. *Science*, *322*(5905), 1201-1205. doi: 10.1126/science.1161958
- Liviatan, I., Trope, Y., & Liberman, N. (2008). Interpersonal similarity as a social distance dimension: Implications for perception of others' actions. *Journal of experimental social psychology*, *44*(5), 1256-1269. doi: 10.1016/j.jesp.2008.04.007
- Mair, D. (2016). # Westgate: A Case Study: How al-Shabaab used Twitter during an ongoing attack. *Studies in Conflict & Terrorism*.
- NOS. (2015, 16 november). Medeleven voor Parijs, stilte over Beiroet. Geraadpleegd van <http://nos.nl/artikel/2069570-medeleven-voor-parijs-stilte-over-beiroet.html>
- NOS. (2016, 13 mei). Real Madrid-fans gedood bij aanslag in Irak. Geraadpleegd van <http://nos.nl/artikel/2104853-real-madrid-fans-gedood-bij-aanslag-in-irak.html>
- Pak, A., & Paroubek, P. (2010). Twitter as a Corpus for Sentiment Analysis and Opinion Mining. *LREc*, *10*, 1320-1326.
- Renkema, J., van den Bergh, H., Janssen, D., Bertens, N., & Damen, M. (1997). Geïntensiveerd taalgebruik: een analyseschema. *Taalgebruik ontrafeld*, 495-504.

- Soderberg, C. K., Callahan, S. P., Kochersberger, A. O., Amit, E., & Ledgerwood, A. (2015). The effects of psychological distance on abstraction: Two meta-analyses. *Psychological bulletin*, *141*(3), 525. doi: 10.1037/bul0000005
- Stephan, E., Liberman, N., & Trope, Y. (2011). The effects of time perspective and level of construal on social distance. *Journal of Experimental Social Psychology*, *47*(2), 397-402. doi: 10.1016/j.jesp.2010.11.001
- Trope, Y., & Liberman, N. (2010). Construal-level theory of psychological distance. *Psychological review*, *117*(2), 440. doi: 10.1037/a0018963
- Van Boven, L., Kane, J., McGraw, A. P., & Dale, J. (2010). Feeling close: emotional intensity reduces perceived psychological distance. *Journal of personality and social psychology*, *98*(6), 872. doi: 10.1037/a0019262
- Van Lent, L.G.G., Sungur, H., Kunneman, F.A. & Das, E. (2016) Too Far to Care? The Role of Psychological Distance in Online Public Attention and Fear for Ebola. Manuscript under review
- Van Mulken, M., & Schellens, P. J. (2012). Over loodzware bassen en wapperende broekspijpen-Gebruik en perceptie van taalintensiverende stijlmiddelen. *Tijdschrift voor taalbeheersing*, *34*(1), 26-53. doi: 10.5117/TVT2012.1.OVER418
- Videbeck, S. (2013). *Psychiatric-mental health nursing*. Lippincott Williams & Wilkins.
- Wakslak, C. J., & Trope, Y. (2009). Cognitive consequences of affirming the self: The relationship between self-affirmation and object construal. *Journal of Experimental Social Psychology*, *45*(4), 927-932. doi: 10.1016/j.jesp.2009.05.002
- Wakslak, C. J., Trope, Y., Liberman, N., & Alony, R. (2006). Seeing the forest when entry is unlikely: probability and the mental representation of events. *Journal of Experimental Psychology: General*, *135*(4), 641. doi: 10.1037/0096-3445.135.4.641